

Structure of personal components of the professional Self-concept of future lawyers

Kuzmina V.Yu.
Hulbs O.A.
Ponomarenko V.V.
Turyansky O.D.
Kolokolov S.I.

Article info

Kuzmina V.Yu., Hulbs O.A., Ponomarenko V.V., Turyansky O.D., Kolokolov, S.I. (2020). Structure of personal components of the professional Self-concept of future lawyers. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 41 (5), 21-26.

Accepted 30.11.2020

1) senior lecturer of the Department of Psychology, Horlivka Institute of Foreign Languages of the State Higher Educational Institution "Donbass State Pedagogical University".

2) Doctor of Psychological Sciences, Professor of the Department of Psychology, Uman State Pedagogical University named after Pavel Tychnya.

3) assistant of the department of criminal law and criminal law disciplines of Poltava Law Institute of J. Wise National Law University.

4) Turyansky O.D., Master of Psychology, graduate student, practical psychologist

5) Judge of the South-Western Commercial Court of Appeal.

The article highlights the issues of substantiation of the structure of personal components of the lawyer's self-concept, according to which a holistic study of the process of forming the latter in educational and professional activities, revealing its essence as a specific personal education implies a clear understanding of the structural components, the level of development based on a system of criteria and relevant indicators, psychological and pedagogical conditions. It is determined that the professional Self-concept of a lawyer reflects the specifics of the social and legal reality that lawyers deal with during their professional activities. The personal components of the structure of the lawyer's Self-concept are professional knowledge, feelings, value orientations, legal attitudes, stereotypes of socially active lawful behavior and professional experience, which are characterized by the goals, objectives, nature of the lawyer's activity and working conditions of lawyers.

Features of the structure of the lawyer's Self-concept are expressed not only in their knowledge of the norms and categories of law, but also in the use of moral principles in solving professional problems, which allows them to form a special professional attitude to the law and the practice of its implementation, as well as to their behavior in this process. Having a complex structure allows you to understand and understand professional activities more fully and objectively.

Keywords: lawyer's personality; Self - concept of personality; professional Self-concept; professional self-awareness; structure of the lawyer's Self-concept; personal components of the lawyer's Self-concept; educational and professional activities of future lawyers.

Структура особистісних компонентів професійної Я-концепції майбутніх правників

Кузьміна В.Ю., Гульбс О.А., Пономаренко В.В., Турянський О.Д., Колоколов С.І.

Кузьміна В.Ю., Гульбс О.А., Пономаренко В.В., Турянський О.Д., Колоколов С.І. (2020). Структура особистісних компонентів професійної Я-концепції майбутніх правників. *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools*, 41 (5), 21-26.

У статті висвітлено питання обґрунтування структури особистісних компонентів Я-концепції адвоката, згідно з якою цілісне вивчення процесу формування останньої в навчально-професійній діяльності, розкриття її сутності як специфічного особистісного утворення передбачає чітке уявлення про структурні компоненти, рівні розвитку на основі системи критеріїв та відповідних показників, психолого-педагогічних умов. Визначено що професійна Я-концепція адвоката відбиває специфіку соціально-правової дійсності, з якою адвокати мають справу в процесі здійснення своєї професійної діяльності. Особистісними компонентами структури Я-концепції адвоката виступають професійні знання, почуття, ціннісні орієнтації, правові установки, стереотипи соціально активної правомірної поведінки та професійний досвід, предметно характеризуються цілями, завданнями, характером адвокатської діяльності та умовами праці адвокатів.

Особливості структури Я-концепції адвоката виражаються не тільки у знанні ними норм і категорій права, але й у використанні моральних принципів у вирішенні професійних завдань, що дозволяє сформуванню особливого професійного ставлення до права і практики його реалізації, а також до своєї поведінки в цьому процесі. Маючи складну структуру і сенсоутворюючі функції, вона дозволяє більш повно й об'єктивно пізнати та зрозуміти професійну діяльність.

Ключові слова: особистість адвоката; Я-концепція особистості; професійна Я-концепція; професійна самосвідомість; структура Я-концепції; особистісні компоненти Я-концепції адвокатів; навчально-професійна діяльність майбутніх правників.

Відомості про авторів:

Кузьміна В.Ю., старший викладач кафедри психології, Горлівського інституту іноземних мов державного вищого навчального закладу «Донецький державний педагогічний університет». vkuzmina240art@gmail.com

Гульбс О.А., доктор психологічних наук, професор кафедри психології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 1960.09.05m@gmail.com

Пономаренко В.В., асистент кафедри кримінального права та кримінально-правових дисциплін Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Я.Мудрого. advokatponomar@ukr.net
Турянський О.Д., магістр психології, аспірант, практичний психолог. Tualex93@gmail.com

Вступ

Сучасний етап розвитку українського суспільства, інституціональні зміни вимагають вдосконалення організації та функціонування такого важливого інституту громадянського суспільства як адвокатура. Докорінно змінилося ставлення до прав і свобод людини і громадянина. Необхідною умовою формування правової держави і громадянського суспільства є вдосконалення судового захисту прав і свобод громадян і організацій. За своєю природою адвокатура є одним з інститутів демократичного суспільства, оскільки виконує найважливішу громадянську функцію – захист прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб. Адвокат – це гарант прав і свобод людини та громадянина в кожній правовій державі [4]. Тому, повинна бути забезпечена належна підготовка таких кадрів. Одним із важливих чинників, що має особливе значення в розвитку адвоката-професіонала, є професійна «Я-концепція». Від рівня розвитку професійної Я-концепції адвоката залежать динаміка

його професійного становлення, вдосконалення професійних навичок, успішність входження до професійної спільноти [11,12].

Усвідомлення цієї проблематики може стати рушійною силою для поглибленого дослідження особливостей та принципів становлення професійної Я-концепції її зрілості [9], компонентів структури Я-концепції, їхньої взаємозалежності, ціннісних орієнтацій молодого покоління, вирішення проблем професійного розвитку та становлення [8].

Метою статті є обґрунтування структури особистісних компонентів професійної я-концепції майбутніх адвокатів.

Теоретичні засади дослідження

Проблема Я-концепції розглядається у працях присвячених особистості фахівця-юриста: психологічні особливості професійної свідомості адвокатів (В.В. Пономаренко) [7]; роль рівнів професійної правової

свідомості у структурі юридичної діяльності (О.В. Кобець) [3]; психологічні основи формування професійної «Я-концепції» майбутніх юристів (Р. В. Каламаж) [1], специфіка формування суб'єктності майбутніх юристів в процесі професійної підготовки [12], визначення ролі позитивної самооцінки у процесі формування гармонійної професійної Я-концепції особистості майбутнього юриста [11].

Теоретичний аналіз засвідчив, що дослідники здебільшого розглядають професійну Я-концепцію як сукупність установок усіх уявлень індивіда про себе як професіонала. З'ясовано, що професійна Я-концепція виникає із загальної Я-концепції у процесі професійного самовизначення особистості, її входження до професійного середовища. Водночас, незважаючи на підвищення наукового інтересу до проблематики професійної Я-концепції, вона досить фрагментарно розкрита стосовно початкового етапу оволодіння професією адвоката, відсутні узагальнені, інтегративні, концептуальні її дослідження [8].

Як зазначає Р. В. Каламаж, становлення професійної Я-концепції майбутніх фахівців залежить від формування складових його професійної компетентності, підготовки до первинної професійної адаптації та превенції можливих майбутніх професійних деформацій [1; 2].

Професійна "Я" - концепція розглядається як система уявлень людини про себе як про суб'єкт професійної діяльності. У ній фахівець узагальнює уявлення про себе в різноманітних, реальних зв'язках і стосунках, що реалізуються нею протягом її професійного шляху. Уявлення про себе як про суб'єкт професійної діяльності відбивають конкретні риси людини, співвіднесені нею з характеристиками професійної діяльності, статусно-посадовими позиціями. Взаємодія зазначених компонентів у цілісній "Я"- концепції визначаються реальними стосунками фахівця, конкретними життєвими обставинами, місцем професії в житті людини і місцем самої людини в професії [5].

Професійна Я-концепція майбутніх адвокатів – це складне багаторівневе особистісне утворення, що інтегрує цінності юридичної діяльності, юридичної спільноти та особистісні цінності суб'єкта навчально-професійної діяльності; забезпечує професійне самовизначення, сприяє розвитку та вдосконаленню професійно-значимих якостей відповідно до вимог конкретних юридичних спеціальностей; виступає основою професійного розвитку. Це питання розглядається не просто як умова чи результат професійного розвитку, а як самодостатній феномен, що має власну цінність [11].

У дослідженні Р. В. Каламаж розглянуто професійну Я-концепцію як потужний особистісний ресурс, що відіграє ключову роль у перетворенні професійної діяльності, розвитку себе як її суб'єкта, а також вдосконаленні професійної спільноти [2].

Результати та обговорення

При визначенні джерел формування професійної Я-концепції майбутніх адвокатів ми опиралися на важливе методологічне положення, згідно з яким професійна Я-

концепція майбутніх адвокатів є результатом взаємодії інформації, що надходить із внутрішнього, суб'єктивного світу та зовнішнього середовища, репрезентованого насамперед юридичною професією та юридичною спільнотою.

Вагомим чинником у формуванні професійної Я-концепції майбутніх адвокатів є спеціально створені психолого-педагогічні умови. Поняття «умови» найчастіше трактується як: 1) середовище, в якому перебувають і без якого не можуть існувати; 2) як обстановка, в якій щось відбувається. Об'єднуючою ланкою в таких трактуваннях є те, що умови розглядаються як категорія відношення предмета з навколишнім світом, без якого він існувати не може. У навчально-виховному процесі психолого-педагогічні умови часто розуміють як обставини; сукупність заходів; те, що сприяє успішному перебігу чогось; як педагогічно комфортне середовище, що сприяє успішності процесу професійної підготовки [3].

Під психолого-педагогічними умовами ми розумітимемо середовище, що створюється завдяки спеціальній системі заходів, яке сприяє успішній професійній підготовці майбутніх адвокатів та формуванню їх професійної Я-концепції, серед яких зазначимо:

- забезпечення якості референтного середовища, яке повинно спонукати до розвитку професійних, моральних, особистісних якостей;
- насичення ціннісною проблематикою змісту навчальних курсів;
- актуалізація потреб студентів у самопізнанні, самовдосконаленні, саморозвитку, творчості;
- актуалізація психологічних механізмів ідентифікації, рефлексії, інтеріоризації, децентрації;
- активізація цілепокладання як способу зв'язування засобів професійної діяльності, якими оволодівають студенти під час навчання, з цінностями;
- розвиток правової свідомості, правової культури, юридичної етики, в яких об'єктивуються цінності юридичної діяльності та юридичної спільноти;
- подолання егоцентричних тенденцій, розвиток діалогізму в ставленнях та самоставленні;
- формування мотиваційної готовності до майбутньої професійної діяльності як засади успішної професійної ідентифікації та самовизначення студентів-юристів;
- роз'яснення психологічної сутності професійно важливих якостей фахівця-адвоката, що включають правову спрямованість, моральні, інтелектуальні, комунікативні, організаційно-вольові якості, їх розвиток та корекція уже на етапі навчання у вищому навчальному закладі;
- формування уявлень про зміст, специфіку та сучасні вимоги юридичної професії до особистості майбутнього фахівця, подолання стереотипних уявлень про юридичну професію [2].

У процесі розвитку професійної Я-концепції майбутніх адвокатів, пріоритетна роль належить вдосконаленню особистості фахівця. Його професійних мотивів і цінностей, професійної самосвідомості, професійної компетентності, професійно важливих особистісних якостей, що включають професійно

значимі індивідуальні особливості, мислення, пам'яті, уваги, психомоторики, стресостійкості, здібність працівника до самоврядування (самостійне визначення цілей, самоорганізація, комунікативна активність, самоконтроль, саморегуляція, високий адаптаційний потенціал), відповідальність, виконавська самодисципліна, ініціативність, уміння працювати в колективі, здібність до навчання, розвинені психофізичні якості, психологічне здоров'я, професійна «Я- концепція», ефективні стратегії копінг-поведінки, які в нашому дослідженні виступили критеріями ефективності формування професійної Я-концепції майбутніх адвокатів.

Кожному критерію відповідає певний набір конкретних показників. Найбільш оптимальним до виділення рівнів розвитку професійної Я-концепції вважаємо підхід, в основі якого покладено стан Я-концепції як системи, що діагностується не тільки рівнем розвитку її структурних складових й особливостями взаємозв'язків між ними, а також їх взаємопроникненням з особистісно-сисловою сферою майбутнього фахівця. Останнє визначає регулюючі функції Я-концепції в напрямі дезадаптивної, оптимальної чи творчої активності в професійній сфері. Відповідно ми виділяємо три рівні сформованості професійної Я-концепції майбутніх адвокатів: дезадаптивний рівень; адаптивний рівень; інтеграційно-перетворюючий рівень.

Для виявлення найбільш ефективних шляхів формування професійної Я-концепції майбутніх адвокатів необхідно визначитися стосовно її критеріїв

та показників. При цьому ми опирались на такі положення: критерії та показники повинні охоплювати всі складники компонентів професійної Я-концепції (професійний образ Я, самооцінку, самоставлення, елементи професійної ідентифікації, образ професії, професійні еталони тощо), а також співвідноситись з особистісними компонентами (ціннісно-сисловий, мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, поведінковий) (рис. 1).

Когнітивний компонент професійної Я-концепції полягає у змісті (знання про себе, про свою професію, професійну спільноту тощо) та структурі образу Я (те, що виділяється як Я-об'єкт). У когнітивному аспекті професійної Я-концепції майбутніх адвокатів відображаються їхні особистісні особливості, психічні властивості, фізичні якості тощо, які мають значення для професійної діяльності.

Когнітивний компонент професійної Я-концепції ми розуміємо як взаємопроникнення різномодальних образів Я-професійного (реальне, ідеальне; минуле, майбутнє тощо), образу ідеального професіонала-адвоката, образу професії та образу професійної спільноти. Когнітивна складова Я-концепції є процесом відображення професійно-правової реальності й пізнання професії, усвідомлення себе у професії й розвитку професійних якостей, необхідних для здійснення професійно-правової діяльності. Основу когнітивної сфери професійної Я-концепції становлять професійні знання, які розширюють межі індивідуального досвіду адвоката, відкривають можливості для його вдосконалення й розвитку.

Рис. 1. Структура особистісних компонентів професійної Я-концепції адвоката

Дослідження показало що розвинена когнітивна сфера дає можливість правозахисникам вибирати з великого обсягу інформації саме ту, що є необхідною для вирішення поставлених завдань; бачити декілька можливих шляхів вирішення завдань, вибирати з них найбільш ефективні, знаходити нові нестандартні вирішення професійних завдань; визначати ключові взаємозв'язки, які уможливають вирішення проблеми, щодо прийняття оптимального рішення при недостатньому об'єму потрібної інформації та при обмеженості у часі на її обробку.

Під час професійного навчання майбутніх адвокатів змістові складники когнітивного компонента професійної Я-концепції формуються на підставі усвідомлення та аналізу власних особистісних ресурсів, професійно важливих якостей, їхнього зіставлення з вимогами професії, усвідомлення невідповідностей між ними, оцінки можливості чи неможливості усунення цих розбіжностей. Означене відповідає методологічному положенню особистісно-діяльнісного підходу, згідно з яким основною рушійною силою процесу професійного самовизначення студентів є певні суперечності, розбіжності, у тім числі між уявленнями про себе як майбутнього професіонала та своїми реальними можливостями, між уявленнями про професію та її реальною сутністю, між реальним та ідеальним образом «Я», між вимогами професійного співтовариства й індивідуальними еталонами. Знання, подані в когнітивному компоненті професійної Я-концепції майбутніх адвокатів, можуть стимулювати у них прагнення до самовдосконалення, самовиховання потрібних якостей. Головними зовнішніми критеріями сформованості образу професії у студентів можуть слугувати: уявлення та знання про суспільну значущість, мету, зміст, основні особливості професійної діяльності адвоката; знання про вимоги до якостей професіонала; уявлення про операційно-технічний бік професії.

Емоційно-вольовий компонент професійної Я-концепції найчастіше позначається як самооцінка, самоставлення. Саме в них виражаються різні емоційні стани та переживання стосовно самого себе. Ми схиляємось до поглядів, згідно з якими у структурі емоційно-оцінного компонента Я-концепції самооцінка та самоставлення розмежовуються як утворення, що мають власну специфіку. Для дослідження самооцінки потрібний певний еталон оцінювання. Самооцінка слугує джерелом поповнення Я-концепції знаннями дещо вищого порядку, тобто тими знаннями, що пройшли оцінку. Самооцінка впливає на ефективність особистості загалом, вона є важливою складовою механізму саморегуляції поведінки. Без самооцінки неможливий процес самовдосконалення та самореалізації. Конструкт самоставлення відображає рівень самоповаги та прийняття себе як професіонала, що відображається у стилях поведінки, у спілкуванні та взаєминах з іншими.

Поведінковий компонент характеризується наявністю в поведінкових моделях просоціальних, конструктивних копінг-стратегій. Поведінковий компонент здійснює регуляцію адвокатом своєї поведінки і діяльності відповідно до правових норм,

нормативно-правових актів відповідно до професійної ролі та соціального статусу. Якісне вирішення професійних завдань можливе за рахунок цілеспрямованого аналізу ситуації і можливих варіантів поведінки, вироблення стратегії вирішення проблеми, планування власних дій з урахуванням об'єктивних умов, попереднього досвіду й наявних ресурсів, а також подолання негативних переживань у зв'язку з проблемою за рахунок мінімізації впливу емоційного стану на сприйняття ситуації та вибір стратегії поведінки, високий контроль поведінки, прагнення до самовладання [5].

Як вказує Пономаренко В.В., до кваліфікаційних характеристик адвокатів належить володіння такими основними професійними якостями: поряд з відповідними знаннями й уміннями, витримка, сміливість, комунікабельність, здатність до співчуття, почуття професійного обов'язку, відчуття відповідальності у будь-яких ситуаціях. Емпіричними референтами поведінкового компонента професійної Я-концепції адвоката, з огляду на вищезазначене, є стресостійкість особистості, стратегії подолання стресових ситуацій, готовність до ризику, почуття професійного обов'язку [7].

Виокремлюючи *мотиваційний компонент* професійної Я-концепції майбутніх адвокатів, ми опирались на положення про те, що мотиваційна спрямованість особистості є головним джерелом закономірного взаємозв'язку її змістових аспектів і надає професійній самосвідомості як системі ознак динамічності. Відповідно до найпоширеніших підходів до розуміння професійної спрямованості, мотиваційний компонент доцільно розглядати як: динамічну систему потреб і мотивів, інтересів та ідеалів; розуміння і внутрішнє прийняття цілей і завдань професійної діяльності; інтерес до своєї професії, задоволеність професійним вибором, бажання працювати за спеціальністю; наявність професійних цілей і позитивних очікувань щодо професійної самореалізації. Завдяки спрямованості, стійким мотивам у процесі професійного навчання у студентів формуються відповідні здібності, успішність навчання залежить не тільки від особистісних особливостей, а й від мотиваційної структури [7].

Професійна мотивація адвоката, активізуючи діяльність фахівця на реалізацію принципів законності та правопорядку у суспільстві, набуває провідної ролі у його професійній поведінці в залежності від результативності та ефективності одержаних результатів, свідомої оцінки суб'єктом своєї професійної компетентності й перспектив професійно-особистісного розвитку.

Вірність людини сенсові свого життя, своєму покликанню є свідченням розвинутого *ціннісно-смыслового компоненту* професійної Я-концепції адвоката. Смысл відображає життєву концепцію особистості, ціннісне ставлення людини до світу, суспільства, інших людей, до себе. Наявність особистісного смыслу є запорукою надійності людини, адже в такому разі ставлення людини до соціальної дійсності набуває суб'єктивної цінності – значущості [10]. Саме ціннісний зміст більшою мірою дозволяє

охарактеризувати особистість людини як правослужняного суб'єкта, який володіє якостями соціальної відповідальності, здійснює самоконтроль і самооцінку, тим самим демонструючи високий ступінь надійності [5].

Проблема забезпечення розвитку професійної Я-концепції розв'язуватися насамперед через вивчення тих особистісних структур, що забезпечують стабільність і оптимальний рівень особистісно-функціонально-діяльнісних показників фахівця на різних рівнях соціокультурного простору. На перший рівень у структурі особистісних компонентів Я-концепції висуваються аксіологічні чинники, і в першу чергу – фактори гуманістичної спрямованості, що передбачають високий ступінь поваги та допомоги людям, чуйність, саморозвиток і творчість, духовне задоволення [6].

Психологічним механізмом, що визначає функціонування системи Я-концепції, є морально-сміслова детермінація поведінки особистості. Таким чином, ми припускаємо, що морально-сміслові процеси здійснюють істотний вплив на когнітивну, емоційну і мотиваційну сфери психіки і багато в чому визначають особливості розвитку процесів самоконтролю, саморегуляції, нормативність поведінки.

Інтерпретуючи семантичний простір досліджуваних з «інтегральним» рівнем професійної Я-концепції можна казати про розширення спектру застосування конструктивів у сприйнятті образу «адвоката-професіонала», що свідчить про наявність більшої кількості конструктивів які можна класифікувати як найважливіші смислові утворення особистості, найзначущі для неї цінності, відмінні стабільністю і високою опірністю змінам у соціальній ситуації. Вагому долю серед категоріальної структури займають конструкти що описують ціннісну характеристику особливостей діяльності правозахисника, ця тенденція більш характерна для адвокатів які мають досвід громадської та волонтерської роботи.

Таким чином дослідження показало що Я-концепція адвоката виступає динамічною системою, що розвивається поетапно в правовому середовищі, змінює склад компонентів, що в неї входять, і зв'язків при збереженні функцій. Виділені психологічні компоненти Я-концепції адвоката ієрархічно побудовані, мають різну міру узагальненості й конкретизації на різних етапах професіоналізації. Ефективність впливу психологічних компонентів на формування професійної Я-концепції зростає, коли вони виступають єдиною взаємопов'язаною системою.

Висновки

Відповідно до моделі професійної Я-концепції майбутніх адвокатів, цілісне вивчення процесу формування професійної Я-концепції в навчально-професійній діяльності майбутніх адвокатів, розкриття її сутності як специфічного особистісного утворення, передбачає чітке уявлення про структурні компоненти, механізми її розвитку та реалізації, функціональне призначення, етапи професійного становлення студентів, під час яких активізуються завдання

професійного самовизначення, рівні розвитку на підставі системи критеріїв і відповідних показників.

Отримані результати дослідження дали можливість помітити необхідність застосування формульованого впливу з метою формування структурно-змістових компонентів професійної Я-концепції особистості у системі професійної підготовки до адвокатської діяльності. А саме: когнітивного, емоційно-оцінного, мотиваційного, поведінкового, ціннісно-сміслового.

Відтак постає необхідність виокремити доцільні методи формування відповідних компонентів професійної Я-концепції; розглянути форми їх застосування та способи організації майбутніх адвокатів для зазначеної психологічної роботи.

Література / References

1. Каламаж Р. В. Психологія формування професійної Я-концепції майбутніх юристів : дис. ... доктора. психол. наук : 19.00.07 / Руслана Володимирівна Каламаж. – Острого, 2010. – 487 с.
2. Каламаж Р. В. Модель професійної Я-концепції майбутніх юристів. *Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Психологія і педагогіка. - 2010. - Вип. 16. - С. 85-93.*
3. Кобець О. В. Роль рівнів професійної правової свідомості у структурі юридичної діяльності. *Проблеми сучасної психології. - 2014. - Вип. 23. - С. 238-249.*
4. Козьмич А.В. Роль інституту адвокатури в реалізації правозахисної функції громадянського суспільства: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / А.В. Козьмич ; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2008. — 17 с.
5. Малеев Д.В. Психологічні чинники надійності професійної діяльності персоналу ОВС [Maleev D.V. Psychological factors of reliability of professional activity of employees of Internal Affairs Bodies] // *Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. Issue: 1 (13) – c0-publ.: Publishing office: Accent graphics communications – Hamilton, ON, 2016. –P. 55-72.*
6. Малеев Д. Дослідження ціннісно-сміслової сфери фахівців із різним рівнем професійної надійності. *Наука і освіта. - 2018. - № 9-10. - С. 98-105*
7. Пonomarenko V. V. Об'єктивні та суб'єктивні чинники розвитку професійної свідомості адвокатів [Електронний ресурс]. *Проблеми сучасної психології. - 2013. - Вип. 22. - С. 469-480.*
8. Стельмах О. В. Психологічні умови формування професійної Я-концепції майбутніх рятівників : дис. на здоб. наук. ступ. канд. психол. наук : 19.00.07 / Стельмах Оксана Вячеславівна; Нац. ун-т "Острозька академія". – Острого, 2016. – 265 с.
9. Doerner, J. (2006). A self-concept measure of personality growth: Selfconcept maturity (SCM). Development, validation, and age effects. Unpublished doctoral dissertation, International University Bremen, Bremen, Germany.
10. Malieiev D., Lantukh I. Psychological structure of personal reliability of subjects of entre-preneurial activity. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал. Острого : Вид-во НаУОА, січень 2020. № 10. С. 37–45*
11. Valiyeva V. Impact of self-esteem on the formation of professional identity of the students of Faculty of Law. *Revista Universidad y Sociedad. Universidad y Sociedad vol.12 no.1 Cienfuegos ene.-feb. 2020 Epub 02-Feb-2020.* Available from: http://scielo.sld.cu/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2218-36202020000100080&lng=es&nrm=iso
12. Yevdokymova N., Lunov V. Psychological referents of subjectness of law students. *Modern Journal of Language Teaching Methods.* Available from: https://www.researchgate.net/publication/330401126_Psyc DOI: 10.13140/RG.2.2. 21445.50401

Society for the Support of Publishing Initiatives and Scientific Mobility Limited

272 Bath Street, Glasgow, G2 4JR Scotland, UK
office@scentificassociation.co.uk